

DEMOGRAFSKO-GOSPODARSKI RAZVOJ NASELJA LIPA PO II. SVETOVNI VOJNI

Avgust Bukovec, predm. uč. geog. in zgod.

Lipa 1c,

SI – 9231 Beltinci, Slovenija

e-naslov: avgust.bukovec@guest.arnes.si

Izvleček

Naselje Lipa leži v osrednjem delu Dolinskega, jugovzhodno od Beltincev. Lipa spada med demografsko ogrožena naselja. Vrhunec v razvoju je dosegla v 80-ih letih prejšnjega stoletja. Večina vaščanov je bila delno specializirana v pridelavo jedilnega krompirja, katerega pridelava je prinašala dober zaslužek. Strojna oprema kmetij je bila primerjalno s sosednjimi vasmi nadpovprečna, gradili in obnavljali so hleve in stanovanjska poslopja. Po osamosvojitvi je zaradi izgube tržišča prišlo najprej do spremembe v pridelavi poljščin. Kmetije več niso zmogli pridelati dovolj velikih količin pridelkov ustrezne kakovosti, zato na trgu več niso bili konkurenčne. Posledično so številna gospodinjstva opustila kmetovanje in dala zemljo v najem. Mladi in izobraženi vas zapuščajo, vedno več hiš je praznih, individualnega zaposlovanja ni.

Ključne besede: naselje Lipa, Dolinsko, deagrarizacija, depopulacija, gospodarstvo, demografija.

DEMOGRAPHIC - ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE VILLAGE LIPA AFTER WORLD WAR 2

Abstract

Lipa lies in the middle of Dolinsko, south-east of Beltinci. It belongs to demographically endangered settlements. Its peak in the development lies in the 80s of the previous century. The most of its inhabitants were partially specialized in the production of potatoes, whose harvest meant good earnings. Mechanical equipment on the farms was above average when compared to the neighboring villages, the inhabitants build and renovated stables and dwellings. After the attainment of independence a change happened in the production of culture because of the loss of market. Small farmers could no longer produce enough harvest of suitable quality and were thus no longer competitive on the market. Thus numerous small framers have given up working on farms and now rent their lands. Young and educated people are leaving the village. The number of vacant houses is increasing. There is no individual employment.

Key words: the settlement Lipa, Dolinsko, deagrarization, depopulation, economics, demography.

1. Uvod

Naselja ravninskega dela Prekmurja, med katera spada tudi naselje Lipa, so doživljala podobno zgodovinsko, kulturno in socialno usodo. Stoletja trajajoča madžarska uprava je ključno vplivala na nadaljnji razvoj naselij, ki so gospodarski razvoj doživela šele v času po

II. svetovni vojni. V zadnjih dveh desetletjih se naselja spopadajo s procesi deagrarizacije, depopulacije, prebivalstvo v naselju se stara, mladi iščejo zaslužek v neagrarnih dejavnostih v bližnjih večjih mestih, še obstoječi kmetje se borijo z gospodarskimi spremembami, kmetovanje pa jim otežujejo klimatske spremembe, ki se kažejo zlasti v pogostejšem pojavu suše in toče.

2. Naselje Lipa, del prekmurske pokrajine

2.1 Zgodovina naselja

Naselje Lipa se prvič omenja kot Lippa leta 1322 (Zelko 1982, 59). Prebivalci so bili Slovani, kar potrjujejo imena in priimki v urbarju iz leta 1524 (Zelko 1972, 444). Zemljiški gospodje so bili razen prve znane rodbine Jure, ki naj bi po mnenju strokovnjakov bila slovanskega porekla (prav tam, 409) izključno Madžari. 16. in 17. stoletje sta bili zaradi turških vpadov precej neprijazni. Naselje je stoletja spadalo pod madžarsko upravo (Zalska županija), madžarskega jarma se je osvobodilo konec I. svetovne vojne. Narodna zavest vse do druge polovice 19. stol. ni bila razvita. Ob koncu 19. stol. se je zaradi agrarne prenaseljenosti pričelo izseljevanje, ki se je nadaljevalo v 20. stol. V tem času je na naše prednike močno pritiskal madžarski nacionalizem, načrtna in sistematična madžarizacija je potekala na vseh ravneh življenja, vendar je bila neuspešna. Po I. svetovni vojni je bilo realno malo možnosti, da bi se Prekmurje pripojilo k matičnemu narodu. Mednarodne razmere ter predvsem prizadevanja številnih narodno zavednih Slovencev onkraj in tostran Mure so leta 1919 privedle do priključitve k matični državi.

Med obema vojnama je večina Liplančarov (prebivalci naselja Lipa) živela od kmetijstva. Industrijski obrati so bili le v Murski Soboti in Lendavi. Vaščani so odhajali na sezonsko delo v Slavonijo, Baranjo, Avstrijo in Francijo, tik pred drugo svetovno vojno tudi v Nemčijo. Med drugo svetovno vojno se ponovijo neprijazni represivni in raznarodovalni ukrepi, ki med vaščani krepijo odpor in nenaklonjenost. Liplančarji ostanejo narodno zelo zavedni in ko jim je dana možnost izbire, skoraj stoddotno odklonijo tečaj madžarščine za starejše in pouk v madžarščini za šoloobvezne otroke (Kronika trorazredne ljudske šole v Lipi, 1941 do osvoboditve). Po II. svetovni vojni so se Liplančarji soočali z novimi gospodarsko političnimi ukrepi. Že leta 1946 je bila ustanovljena Zadruga in uvedena obvezna oddaja kmetijskih pridelkov, kateri so ljudje težko zadostili zaradi pogostih suš. Leta 1948 se je začela gradnja vaškega doma, leta 1954 se prične elektrifikacija. Osnovna šola kot nosilec kulturnega življenja na vasi deluje od 1883. do 1965. leta. Leta 1971 je bil zgrajen vaški vodovod, leta 1986 naselje dobi telefon, leta 1994 pa postane Lipa del Občine Beltinci.

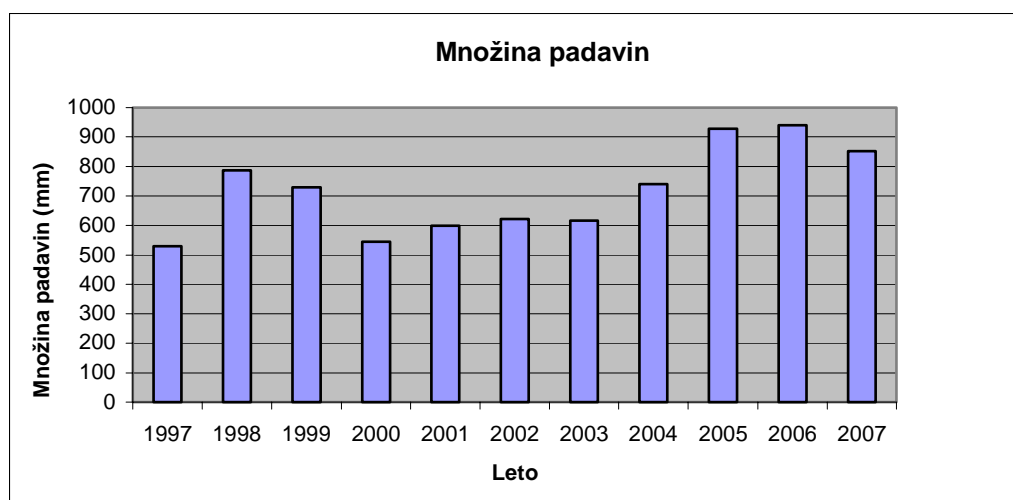
2.2 Geografska lega naselja in naravne danosti

Naselje Lipa je strnjeno gručasto naselje, ki leži sredi Dolinskega, jugovzhodno od občinskega središča Beltincev in upravnega središča Murske Sobote ter je samostojna krajevna skupnost.

Slika 1: Lega naselja Lipa v občini Beltinci. (Vir: Geodetska uprava RS 2008)

Ugodne naravne razmere: obsežna ravnina, ki jo je s svojimi peščeno-prodnimi nanosi v obdobju pleistocena ustvarila reka Mura, razmeroma plitva rodovitna distrična rjava prst ter zmerno celinsko podnebje z viškom padavin v poletnih mesecih so omogočili razvoj poljedelstva in hlevske govedoreje. Vas tako obdajajo polja, ki zavzemajo 77 % vseh površin. Povprečno letno pade manj kot 800 mm padavin, v posameznih sušnih letih le nekaj več kot 600 mm (slika 2).

Slika 2: Letna višina padavin v naselju Lipa v obdobju 1997–2007. (Vir: Lastne meritve)

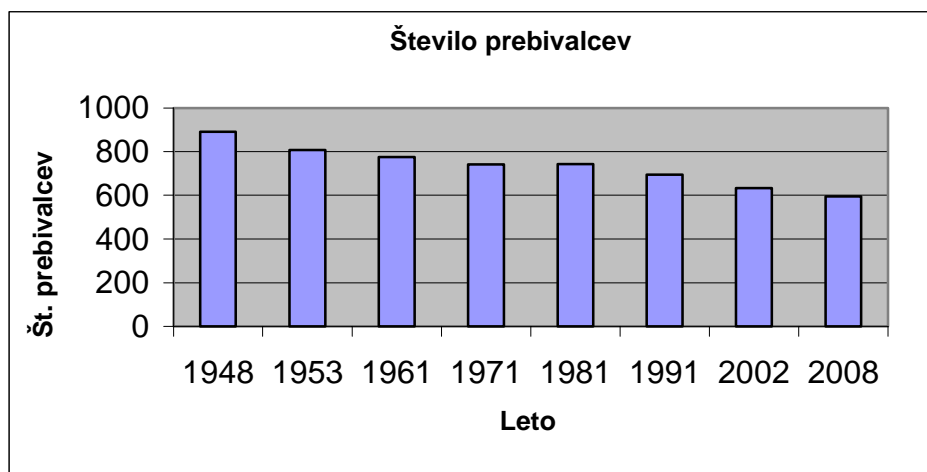
Njihova razporeditev preko leta je zelo neenakomerna, posledica je pogost pojav suše. V času vegetacijske dobe se tako ob visokih temperaturah, ki se z leti še povišujejo (glede na izračunane linearne za bližnjo meteorološko postajo Murska Sobotica se bo temperatura v prihodnjih desetih letih povišala za 0,3 °C) (Kikec in Vovk Korže 2008, 128), ob 14-dnevnem izpadu padavin se že začno pojavljati prvi znaki suše, prst je namreč zelo plitva, peščeno-prodna struktura pa močno zmanjšuje njeno sposobnost zadrževanja vode. Zaradi suhih zim se suše lahko pojavijo že v zgodnji pomladi, kar se je zgodilo tudi leta 2008, in se zavlečejo v pozno poletje.

Distrična rjava prst, ki se je razvila na peščeno-prodnatih pleistocenskih rečnih nanosih je razmeroma plitva, humusni horizont je debel 15–30 cm in hitro prehaja v nekonsolidiran prod; vrhnje plasti so izven dosega talne vode. Zgornji horizont je zelo zračen in prepusten, ima majhno kapaciteto za vodo, označuje pa ga tudi kislja reakcija, majhna nasičenost z bazami in slaba preskrbljenost s hranili (Stepančič 1984, 12). Tovrstna prst je še posebej primerna za pridelavo krompirja, po katerem je bilo naselje v preteklosti tudi najbolj znano. V želji po čim večjem in kakovostnejšem pridelku so bili v preteklosti izvedeni številni ukrepi, ki so se izkazali kot neustrezni. Med njivami so posekali obmejke in mejice, ki so zmanjševale učinke vetra ter s tem zmanjševale izhlapevanje, poleg tega pa so zadrževale višji nivo podzemne vode. Posledično je prišlo do znižanja nivoja podtalnice, močno pa se je povečala tudi občutljivost prsti za sušo. V novejšem času se napak, storjenih v preteklosti vse bolj zavedamo. Ustrezne rešitve, ki temeljijo na poznavanju delovanja naravnih sistemov nam ponujajo ekoremediacije, sonaravne metode za varovanje ter sanacijo območij, ki pa se v praksi veliko premalo uporabljajo, čeprav je njihova učinkovitost znanstveno dokazana.

3. Demografske značilnosti naselja

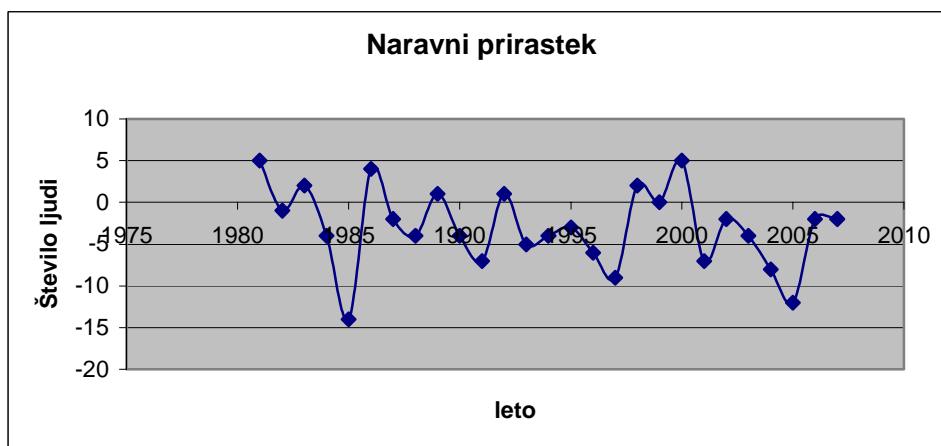
3.1 Gibanje števila prebivalcev

Najstarejši podatek o številu prebivalcev naselja Lipa datira v leto 1381, po katerem je v naselju živelo 12 družin (Zelko 1972, 384). Ob koncu 19. stoletja je naselje štelo dobrih 800 prebivalcev (Krajevni leksikon Slovenije IV 1981, 271). Do II. svetovne vojne je kljub izseljevanju zaradi naravnega prirastka in boljše zdravstvene oskrbe število konstantno naraščalo. Takoj po II. svetovni vojni, leta 1948, je bil z 891 prebivalci dosežen maksimum števila prebivalcev. Zaradi emigracije in nižjega naravnega prirastka je začelo po II. svetovni vojni število prebivalcev upadati. Vzrokov je bilo več: možnost zaposlitve presežne delovne sile v nastajajoči industriji, »beg možganov«, izselitve čez ocean in v Zahodno Evropo ter politični razlogi. Ker so emigrirali predvsem mladi, so bile posledice daljnosežne. Sredi 60-ih let so vaščani začeli odhajati na začasno delo v tujino. Med popisoma 1971 in 1981 se število prebivalcev ni več ne zmanjševalo, temveč je ostalo zaradi pozitivnega naravnega prirastka približno enako. Največ mladih in predvsem neizobraženih se je v tem času začasno zaposlovalo v Zahodni Evropi. Večina teh si je doma zgradila hiše in tako ostala v naselju. To desetletje je bilo čas intenzivne gradnje stanovanjskih hiš zdomcev (Bukovec 1982). Po letu 1981 se je padanje števila prebivalcev nadaljevalo vse do danes. Ob zadnjem popisu (2002) je v naselju živelo 633 ljudi (slika 2). Neugodno demografsko sliko naselja potrjujejo tudi naslednji podatki zadnjega popisa: povprečna starost v naselju znaša 39,8 let, v občini Beltinci 37,9 let in v Sloveniji 39 let. Starostna skupina nad 65 let je krepko močnejša (18,5 %) od skupine do 14 let (14,5 %) (Popis 2002). Po zakonu iz leta 1990 spada naselje med demografsko ogrožena naselja.

Slika 3: Število prebivalcev v naselju Lipa. (Vir: Popisi prebivalstva in gospodinjstev leta 2002; lastni zapiski)

Naselje se populacijsko stara hitreje kot je slovensko povprečje in hitreje kot je občinsko povprečje. Posledično se naselje srečuje s problemi, značilnimi za tovrstno družbo. Kljub cenovno ugodni ponudbi gradbenih parcel naselje za mlade družine zaenkrat ni zanimivo, saj nima osnovnih oskrbnih dejavnosti, neurejena pa je tudi infrastruktura (kanalizacija, plinovod, optični kabel). Ugodne naravne razmere in ugodne cene kmetijskih zemljišč so nedvomno dobro izhodišče za ekološko kmetovanje, katerega pridelki in izdelki dosegajo na trgu bistveno višjo ceno, prav tako pa se povečuje povpraševanje po njih. Žal pa se teh možnosti v naselju še vse premalo zavedamo in jih posledično ne izkoristimo.

Slika 4: Naravni prirastek v naselju Lipa. (Vir: lastni zapiski)

Lipa šteje sredi leta 2008 nekaj manj kot 600 prebivalcev (lastno štetje), se pravi toliko, kot je štela pred približno 150 leti. In ravno v tem letu se kažejo pozitivni znaki, ki bi lahko vsaj omilili, če ne spremenili negativne demografske trende. V letu 2008 sta se namreč v vas priselili dve mladi družini in po daljšem času so trije mladi pari zgradili nove hiše in bodo ostali v kraju.

3.2 Izobrazbena struktura

Posledice gospodarske »zaostalosti« pokrajine in neugodna demografska gibanja se odražajo tudi na izobrazbenem področju. Iz popisa v popis se stanje na tem področju sicer izboljšuje, a se hkrati veča razkorak z državnim povprečjem (preglednica 1).

Preglednica 1: Šolska izobrazba prebivalstva nad 15 let (v odstotkih).

	Nepopolna osnovna šola [%]	Osnovna šola [%]	Srednja šola [%]	Višja in visoka [%]
Lipa	5,0	49,9	41,8	3,2
Občina Beltinci	4,4	39,5	49,7	6,3
Slovenija	7,0	26,0	54,0	12,9

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev 2002.

Kot lahko vidimo v preglednici 1 je največji zaostanek pričakovano pri višji in visoki izobrazbi. Razlog je v odmaknjenosti od izobraževalnih središč ter nenazadnje v splošni gospodarski »zaostalost« pokrajine, ki v preteklosti ni potrebovala izobražene delovne sile. V preteklosti so bile odlične možnosti za dobro zaposlitev neizobražene delovne sile v intenzivni industriji (tekstilna, živilska industrija), zato ljudje niso videli potrebe po izobraževanju. Razvoj industrije je zmanjšal število čistih kmetov, danes pa se vse bolj zavedamo, da lahko z ustreznim poznavanjem delovanja naravnih sistemov kvalitetno živimo tudi z naravi prijaznim načinom kmetovanja, vendar pa so za to potrebna določena znanja. Večina mladih, kljub določeni stopnji izobrazbe, tovrstnih možnosti žal ne uvidi in si išče zaposlitev v terciarnem in kvartarnem sektorju, kjer pa delovnih mest primanjkuje. Z njihovega vidika jim tako ožje in širše domače okolje ne nudi primerne zaposlitve glede na njihovo izobrazbo in posledično naselje zapuščajo.

3.3 Zaposlitvena sestava

Primerjava zadnjih podatkov prebivalstva po statusu aktivnosti naselja Lipa z občino Beltinci in slovenskim povprečjem je pokazala (preglednica 2):

- da je manjše odstopanje v številu aktivnih med Lipo in slovenskim povprečjem;
- da je delež otrok, učencev, dijakov in študentov v Lipi pričakovano precej pod občinskim in državnim povprečjem;
- da je delež upokoјencev v naselju nad državnim in občinskim povprečjem.

Preglednica 2: Prebivalstvo glede na status aktivnosti (v odstotkih).

	Aktivni [%]	Neaktivni [%]	Upokoјenci [%]	Drugi neaktivni [%]
Lipa	48,9	22,6	24,3	4,1
Občina Beltinci	50,2	25,4	21,5	2,8
Slovenija	48,3	25,4	23,6	2,6

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev 2002.

Dobra polovica krajanov je zaposlenih v sekundarnem sektorju – industriji. Še vedno je največji delodajalec vaščanom tekstilna tovarna Mura. Manj in daleč od državnega in tudi občinskega povprečja je zaposlenih v storitvenih dejavnostih. Ker slednji sektor prinaša tudi

največ dodane vrednosti, nam ta podatek odraža socialno stanje naselja. Krepko nad državnim povprečjem je število zaposlenih v kmetijstvu, vendar se zaposlenost v tej panogi po II. svetovni vojni povsod po Evropi permanentno zmanjšuje. Po lastnih ugotovitvah danes od te dejavnosti živi le še 6,4 % prebivalcev naselja, kar pomeni, da se je delež v zadnjih petih letih prepolovil. V prihodnje se bo delež še zmanjšal, saj je večina te populacije starejša. Za primerjavo naj navedem, da je od kmetijstva leta 1971 živelo 75 %, leta 1991 34 % vaščanov, v prihodnosti pa se bo odstotek še zmanjšal.

Preglednica 3: Prebivalstvo po dejavnosti (v odstotkih).

	Kmetijska [%]	Nekmetijska [%]	Storitvena [%]	Neznano [%]
Lipa	13,0	50,3	32,1	4,4
Občina Beltinci	8,7	43,4	42,4	5,4
Slovenija	3,98	38,0	52,7	5,2

Vir: Popis prebivalstva in gospodinjstev 2002.

V naselju so danes 203 hiše. Popolnoma praznih je že 19 hiš, v 27-ih pa prebivajo samo osebe, ki so starejše od 65 let. Skupaj je to že četrtnina vseh hiš. Imamo že tudi sokrajana iz Velike Britanije. Znotraj naselja obstajajo številne gradbene površine, ki bi jih lahko odkupila in gradbeno uredila občina in po zgledu nekaterih drugih po ugodni ceni prodala mladim družinam.

4. Gospodarski razvoj po drugi svetovni vojni

4.1 Gospodarstvo v socialistični Jugoslaviji

Prva leta življenja v novi Jugoslaviji so bila težka. Presežna delovna sila se je sezonsko zaposlovala največ v gradbeništvu po Sloveniji, ženske so odhajale na žetev v Vojvodino. Marsikomu je začasna izselitev postala stalna. Zelo težko je bilo v času obveze. Zaradi nasprotovanja kmetov v naselju kmečka zadruga ni zaživela.

S koncem obveze 1953. leta je svobodneje zadihal tudi naš kmet. Zemlja se je obdelovala izključno ročno s pomočjo živali, donosi so bili nizki, tržnih viškov, razen pri večjih kmetih, ni bilo. Pogoste so bile tudi naravne nesreče. V drugi polovici 50-ih let začnejo kmetje uporabljati umetna gnojila (dušično umetno gnojilo), s čimer se je pridelek povečal. Zanimivo, da zaradi zahtevnosti gojenja pšenice le-te pred uporabo umetnega gnojila niso gojili, glavna žitarica je bila do takrat rž. Kmetije so bile polikulturno usmerjene, pridelane kulturne rastline pa so uporabljali za domače živali in zase (Intervju s Francem Horvatom, 6. 8. 2008).

V sedemdesetih letih se je po zaslugi države položaj kmetijstva izboljševal. Ustanovljena je bila strojna skupnost, katere namen je bila skupna nabava večjih strojev. V tem času so kmetje lahko preko kmetijske zadruge Panonka najemali tudi posojila za izgradnjo gospodarskih objektov in nakup strojev. Posledično se je večala pridelava poljščin, govejega in svinjskega mesa ter mleka. V začetku osemdesetih let je bila v naselju izvedena komasacija. Priprava in sama izvedba sta bili precej ponesrečeni. Kljub mnogim pozitivnim posledicam je zložba pustila v naselju daljnosežne negativne posledice.

Lipa je bila znana po pridelavi krompirja, ki ga domačini imenujemo »krumpli«. Z ustrezno organizacijo pridelave in trženja je proizvodnja dosegla velik obseg in kakovost. Naše naselje in okolica sta postala največji pridelovalec krompirja v državnem merilu. Lipa je v najboljših letih poslala na tržišče dobrih 2.000 ton (15 ton na gospodinjstvo) jedilnega krompirja, največ na trg bivše Jugoslavije in na zahodnoevropsko tržišče. Poleg želje po čim boljšem in količinsko večjem pridelku in s tem zaslužku, so k intenziviranju pridelave veliko pripomogle tudi ugodne cene strojev, gnojil in zaščitnih sredstev. Žal pa je predvsem neznanje o negativnih posledicah prekomerne in časovno neustrezne uporabe škropiv in umetnih gnojil povzročilo onesnaženje podtalnice. Osuševalni jarki, izkopani ob izvedbi komasacij ter odstranitvev že tako redkih mejic med polji so stanje samo poslabšali. Posledice občutimo še danes. Zemlja je prekomerno kislá, podtalnica kot pomemben vir pitne vode pa prekomerno onesnažena. Voda iz krajevnega vodovoda se kot pomembna pridobitev v sedemdesetih letih zaradi prekomerne koncentracije nitratov od leta 1997 ne uporablja več. Vsebnost nitratov v vodi in prsti bi lahko zmanjšali s sonaravnimi metodami, ki nam jih ponujajo ekoremediacije. Z zasaditvijo rastlin, ki za svojo rast potrebujejo dušik, bi omogočili črpanje škodljivih snovi iz zemlje, ki bi tako čez čas bila primerna za sonaravne načine kmetovanja (Vrhovšek in Vovk Korže 2007). Žal pa v Prekmurju za te ukrepe po mojem prepričanju ni ne znanja ne potrebne volje.

Od srede sedemdesetih let 20. stol. do osamosvojitve Slovenije so najuspešnejša leta proizvodnje in hkrati najuspešnejša leta v razvoju naselja. Cene strojev, semen, gnojil in fitofarmaceutskih sredstev so bile neprimerno ugodnejše kot danes, zelo stimulatívna je bila odkupna cena krompirja. To so tudi zlati časi razvoja vasi. Nikoli prej in nikoli pozneje se v naselju ni kupilo toliko traktorjev, strojev, avtomobilov, gradilo hiš in drugih objektov, kot v tem obdobju. Zaradi potreb so bile v naselju razvite različne obrti – kovaštvo, čevljarstvo, krojaštvo, tkalstvo in mizarstvo. Razen mizarstva nobene od teh danes ni več. V 50. letih se odpre živilska in nekoliko pozneje kmetijska trgovina. Še pred dobrimi desetimi leti smo imeli po dve trgovini. Danes je naselje brez trgovine, kar je resen problem predvsem za starejše prebivalce.

4.2 Gospodarjenje v samostojni Sloveniji

Osamosvojitvev je najbolj globoko zarezala v kmetijstvo. V boju s tržno ekonomijo naš neizobražen, za trg premalo prilagodljiv in tradicionalno usmerjen kmet s povprečno 4 ha zemlje, ni bil konkurenčen. Organizirana proizvodnja je s propadanjem kmetijskih zadrug zamrla. Kmetje so naenkrat bili prepuščeni lastni iznajdljivosti. Posledično se je ožil njivski kolobar, z njim pa se je poslabšala rodovitnost tal. Krompir so v večini nadomestile žitarice in oljna ogrščica.

V vasi so še pred nekaj leti prevladovalé po površini majhne kmetije. Večina jih je opustila kmetovanje. Enako je iz leta v leto manj polkmetov. Vedno več zemlje se daje v najem ali se prodaja. K temu so veliko pripomogle tudi suše, ki so se vrstile več let zapored, ter pomanjkanje delovne sile. Posledično se spreminja tudi zunanji videz naselja. Izginjajo kmečka dvorišča, hlevi in drugi objekti prej namenjeni izključno kmetijstvu se rušijo ali preurejajo v garaže, stroji se prodajajo.

Zlasti drastične so bile spremembe na področju živinoreje, število glav živine se je namreč močno zmanjšalo. Leta 1981 je prišlo povprečno na vsako gospodinjstvo 5,5 glav živali, od tega 2,2 kravi; istega leta je bilo prodano 290 glav govedi in 297.000 l mleka. Leta 1988 je oddajalo mleko v mlekarno 93 gospodinjstev, leta 1995 50, leta 2000 41 in leta 2007 le še 15

gospodinjstev. V prvi polovici leta 2008 ima živino samo še 12 gospodinjstev, dnevno pa se v mlekarni zbere približno 450 l mleka (Intervju z Mileno Jerebic). Največja kmetija, ki je 20 let gojila 80 krav molznic in okrog 150 pitancev, se je leta 2007 preusmerila v prašičerejo. Podobno sta se preusmerili še dve kmetiji. Trenutno je v naselju le nekaj kmetij, ki obdelujejo več kot 10 ha zemlje, večina jih ima zemljo v najemu. Žal še nobena med njimi ni specializirana ali ekološko usmerjena. Pri nobeni še ni dopolnilne dejavnosti. Mogoče je dober začetek že to, da so nekatere kmetije vključene v integrirano pridelavo. Več je polkmetov, ki obdelujejo manjše površine z manjšimi in več kot dvajset let starimi stroji.

Nižji prihodki od kmetijstva so se odrazili tudi na splošnem ekonomskem področju: ustavil se je nakup traktorjev, zamrla je izgradnja hlevov, manj je bilo vlaganj v stanovanjske objekte. V težavah se je znašla tudi industrija, ki je in še zaposluje največ vaščanov. V bitki za preživetje bo ostalo le nekaj kmetij in še te bodo morale biti čim bolj sonaravno usmerjene.

Slika 5: Prevlada žitaric in oljne ogrščice na poljih okrog Lipe. (Foto: A. Bukovec)

Naselje že vrsto let premore le nekaj podjetnikov, v glavnem gre za storitve: frizerstvo, avtoprevoznništvo, slikopleskarstvo, izolaterstvo, mizarstvo in podjetnik, ki se ukvarja s trgovino. V primerjavi z drugimi kraji v teh dejavnostih zelo zaostajamo. Spremembe na gospodarskem in demografskem področju vplivajo na celotno podobo naselja, vedno bolj se spreminja zunanji videz, socialna sestava in funkcija naselja.

5. Kako naprej?

Lipa je v socialistični Jugoslaviji in samostojni Sloveniji prešla obdobja vzponov in padcev. Spremembe, katerim smo priča v zadnjem času (avtocestna povezava, industrijski obrat v sosednjih Odrancih in načrtovan logistični center v Beltincih), se bodo zagotovo odrazile pozitivno. Ugodna cena stavbnih zemljišč, stanovanjskih hiš, prometna povezanost in možnosti za zaposlitev v bližnjih krajih so dober razlog za naselitev ali ostanek mladih. Še prej pa bo potrebno v naselju zgraditi kanalizacijo, odpreti trgovino z osnovnimi živili, zaživeti pa bo morala tudi različna dopolnilna dejavnost. Upravičeno se razvoj dopolnilnih dejavnosti, predvsem kmečkega turizma, pričakuje na ekološko usmerjenih kmetijah.

Njivske površine v okolici naselja omogočajo preživetje le nekaj kmetijam, ki pa bodo morale gospodariti v skladu z dobro kmetijsko prakso in prijazno do okolja. Cene reprodukcijskega materiala vsako leto konstantno naraščajo, cene kmetijskih pridelkov so nestabilne in

podvržene močni tuji konkurenci, poleg tega pa pogrešamo jasno državno strategijo, da bo kmet ob setvi vedel, ali bo svoj pridelek sploh lahko prodal in po kakšni ceni.

Pomemben potencial naselja prav gotovo predstavlja vedno več izobraženih in tudi geotermalna energija, katere prisotnost je bila pred leti potrjena s poskusnimi vrtinami podjetja Nafta iz Lendave. Ta obnovljiv vir energije daje veliko možnosti za razvoj različnih dejavnosti (turizem, vrtnarstvo). Dober zgled za izkoriščanje le-te je podjetje Ocean Orchids v nekaj kilometrov oddaljenem Dobrovniku.

Vsekakor pa bo v prvi fazi potrebno sanirati okolje s sonaravnimi metodami ter s tem izboljšati kvaliteto bivanja v naselju. Ljudi bo potrebno osveščati in ustrezno izobraziti, da se bodo zavedali potencialov, ki jih naselje ima, še zlasti naravnih danosti, ki bodo ob ustrezni sanaciji okolja omogočile razvoj ekološkega načina pridelave hrane, razvoj mehkih oblik turizma in podobno. Tako bo naselje ponovno postalo privlačnejše tudi za mlajše generacije, kar bo gledano dolgoročno, omogočilo »preživetje« vasi.

6. Zaključek

Lipa, nekdanje tipično agrarno vaško naselje, dobiva vedno bolj nekmečki značaj. Število prebivalcev, ki se ukvarjajo z nekoč prevladujočo dejavnostjo – kmetijstvom je močno upadlo. Specializiranih kmetij ni, druge dejavnosti so podpovprečno razvite. Večina ljudi je še vedno zaposlenih v sekundarni dejavnosti. Kljub temu nekateri pokazatelji v prvi polovici leta 2008 nakazujejo boljšo prihodnost naselja, beležimo namreč pozitivne premike na demografskem in zaposlitvenem področju. Negativni migracijski trendi so se obrnili na bolje in kar nekaj vaščanov se je iz neperspektivne industrije zaposlilo v zasebnem – storitvenem sektorju.

Ugodne naravne danosti, dobra prometna povezanost (bližina novozgrajene avtoceste), pričetek urejanja osnovne infrastrukture ter ugodne cene kmetijskih in stavbnih zemljišč so nedvomno dobri temelji, na katerih bi naselje moralo graditi, da bi v prihodnosti ponovno lahko doživelo razcvet. Še pred tem pa bo nujno potrebna sonaravna sanacija okolja, ki bo omogočila dvig kvalitete bivanja v naselju.

Viri in literatura

- Bukovec, A. 1982: Socialno geografska analiza krajevne skupnosti Lipa. Diplomsko delo. Pedagoška akademija Maribor, Maribor.
- Intervju z Francem Horvatom, Panonska 103, Beltinci. (6. 8. 2008)
- Intervju z Jožetom Bojnecem, Lipa 121. (10. 8. 2007)
- Intervju z Mileno Jerebic, Lipa 29. (26. 7. 2008)
- Jerič, I. 2000: Moji spomini. Zavod svetega Miklavža, Murska Sobota.
- Kikec, T., Vovk Korže, A. 2008: Pojav suše v Pomurju in možnosti za prilagoditve z ekoremediacijami. Zbornik referatov Mednarodne ERM konference Ekoremediacije v državah Zahodnega Balkana in Osrednji Evropi za izboljšanje kvalitete življenja, Celje 21. in 22. september 2007, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Mednarodni center za ERM, Maribor, str 126–135.
- Krajevni leksikon Slovenije IV., Ljubljana, 1981.
- Kronika trirazredne ljudske šole v Lipi od 1919 do 1958.

- Kronika trirazredne ljudske šole v Lipi: od 1941 do osvoboditve.
Krstna knjiga od 1967 dalje, Župnijski urad Turnišče.
- Lovrenčak, F. 1994: Pedogeografija. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- Mioč, M., Marković, S. 1998: Tolmač za list Čakovec. Geodetski zavod Slovenije, Ljubljana.
- Mrliška knjiga od 1978 dalje, Župnijski urad Turnišče.
- Popis prebivalstva in gospodinjstev 2002. Statistični urad Republike Slovenije.
Medmrežje:http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_naselja_prebivalstvo.asp?crka=A
(25. 7. 2008)
- Slavič, M. 1999: Naše Prekmurje. Zbrane razprave in članki. Pomurska založba, Murska Sobota.
- Stepančič, D. 1984: Komentar k listu Murska Sobota. Ljubljana.
- Strategija razvoja pomurskega kmetijstva. Kmetijska panorama. Vestnik, priloga, 19. 3. 1998.
- Vovk Korže, A. 2000: Metode terenskega dela za geografe. Gradivo za udeležence permanentnega izpopolnjevanja. Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Maribor.
- Vovk Korže, A., Vrhovšek, D. 2007: Ekoremediacije v življenju ljudi. Geografski obzornik, letnik 54, številka 3–4.
- Zelko, I. 1972: Gospodarska in družbena struktura turniške pražupnije po letu 1381. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana.
- Zelko, I. 1982: Prekmurje do leta 1500. Pomurska založba, Murska Sobota.
- Zelko, I. 1996: Zgodovina Prekmurja (Izbrane razprave in članki). Pomurska založba, Murska Sobota.

DEMOGRAPHIC - ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE VILLAGE LIPA AFTER WORLD WAR 2

Summary

Settlement Lipa is a serried cloddy settlement in Dolinsko, south-east of the community center Beltinci. Like other settlements in Pomurje Lipa experienced a similar historical, cultural and social destiny. The unfriendly and hundreds of years lasting Hungarian administration influenced the further development of the village importantly. Lipa experienced an economic rise no sooner than after World War 2. The natural conditions, extensive plains, moderate continental climate and district brown soil, have offered favorable conditions for farming and stockbreeding to the villagers of Lipa for centuries. Thus Lipa was a typical farming settlement by the middle of 1980s. The most important harvest was potato. The settlement was known for potatoes of highest quality. The growing of potatoes was a very good means of income for the farmers. The inhabitants of the village are still known as “krumplaši” (potato people).

The wish to harvest larger quantity and better quality brought about many mistakes in the history: the borders were removed, drying channels were dug out and the groundwater was contaminated with pesticides. Thus the level of groundwater was lowered, while acidity and sensitivity of the soil for drought were increased. We are now getting more aware of the mistakes in the past. Suitable solutions that are based on the knowledge of the natural system activity are offered to us in ecoremediations, sustainable methods for the protection and sanitation of the area. However, these methods are still used too scarcely in the praxis, although their efficacy is scientifically proven.

Twenty years ago the farms of small surface were the most numerous in the settlement. After the attainment of independence a change happened in the production of culture. Small farmers

could no longer produce enough harvest of suitable quality and were thus no longer competitive on the market. Most of the farmers have given up farming; the number of part-time farmers is also getting smaller. The land is given on rent or is sold. Subsequently the outward form of the village is also changing. The farm yards are disappearing or are being reshaped. It is similar with barns and other buildings that were only meant for farming purposes.

Lipa belongs to demographically endangered settlements. Deagrarization and depopulation are present in the last twenty years. In the year 1948 culmination in the number of the inhabitants was reached with 891 villagers. Since then the number is decreasing. According to my own counting of inhabitant, there were around 600 inhabitants in the village at the end of the year 2008. Demographic bad results are the consequence of negative natural accretion and migration. It is encouraging that some negative demographic indicators started to improve in the year 2008. Favorable prices of houses and building plots, the construction of a highway nearby and the possibility of employment in the surrounding settlements are the reasons for immigration to the settlement.

Farming areas around the village will enable the survival of only a small number of farms. These will have to be run according to good agricultural praxis and be friendly to the environment. However, the most important thing is the educating of people and the sanitation of the environment with sustainable methods, which will enable the improvement of the quality of life in the settlement. This will enable ecological ways of food production, the development of soft tourism, which would make the settlement more attractive for younger generations, which would furthermore make the “survival” of the village possible.